

A motiválás mint „a pedagógiai tevékenység általános elve”

A mindennapi oktató-nevelő munkát végző pedagógust és az elméleti szakembert egyaránt foglalkoztató probléma: fel kell készülni az általános iskolai nevelés és oktatás tervének bevezetésére.

Ismeretes, hogy az általános iskolában az 1978–79. tanévtől kezdődően – megfelelő ütemezés szerint, fokozatos bevezetéssel – új nevelési-oktatási tervet kell alkalmazni. Az új tantervek, mint az 1972. évi párthatározat végrehajtásának eszközei, azt tükrözik, hogy az ifjúság nevelése összetársadalmi ügy; hogy szükséges megvalósítanunk az iskola nyitottságát, illetve az oktatás és nevelés egységét. Az új dokumentum minden eddiginél határozottabban kívánja segíteni a mindennapi pedagógiai gyakorlatot; rugalmas; szem előtt tartja a differenciálás igényét, és minden eleme a nevelésre irányul.

Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének újszerű része az Alapelvek. Az Alapelvek első fejezete összefoglalja az általános iskola célját, szerepét, feladatait. A fenti célt, szerepet szolgáló nevelési feladatok megvalósítása érdekében korszerű pedagógiai elveket kell érvényesítenünk.

Az említett fejezet tartalmazza ezeket az elveket, mint „A pedagógiai tevékenység általános elvei”-t. Ezek:

- Az iskolai élet demokratizmusa;
- A tanulók tevékenységének szervezése;
- A tanulók önállósága, öntevékenysége;
- *Motiválás*;
- A tanulás fogalmának tág értelmezése;
- Korszerű pedagógiai technológia;
- Folyamatos ellenőrzés, értékelés.

A *motiválást* mint elvet tömören így fogalmazza meg az új nevelés-oktatási terv:

„Minden tanulói tevékenységet – és erőfeszítést – kezdettől fogva motiválni kell azért, hogy a tanulók az iskolába lépéstől kezdve magukénak érezzék a kitűzött célokat, feladatokat. A kényszerűt minél több vonatkozásban az önkéntesség váltsa fel. Ez biztosítja az általános iskola sikeres elvégzését, és alapja a tanulók későbbi tanulmányainak is.” (18. oldal.)

A motiválás, az érdeklődés, illetve igénykeltés problémájának előtérbe kerülését, általános elvként való alkalmazását különösen fontosnak tartjuk az általános iskola alapozó funkciójának kiszélesedése szempontjából.

A ma iskolája csak úgy felelhet meg a társadalmi igényeknek, ha az alapvető ismeretek nyújtásán túl kialakítja a tanulási, művelődési igényt, ha képessé teszi növendékeit az önművelődésre, önképzésre. Az önművelésre nevelés egyik fő iránya a motiválás, a serkentés, ösztönzés.

A motiváció a pedagógiai tevékenység valóban alapvető fontosságú „általános elvévé” kell, hogy váljon, hisz: az új nevelési-oktatási terv egyrészt meghatározza azokat a legfontosabb ismereteket, amelyeket az alpműveltség megszerzése érdekében minden tanulónak el kell sajátítania: másrészt a kiegészítő anyagot. A kiegészítő anyag feldolgozásának módját, mélységét a pedagógus dönti el. Ez lehetővé teszi a

tanulókkal való differenciáltabb foglalkozást, viszont szükségessé teszi a tanuló motiválását, speciális érdeklődésének felkeltését, illetve kielégítését.

A jelenlegi pedagógiai gyakorlatban sem ismeretlen a motiválás, a tanulás motiválásának kérdése. De arra kell törekednünk, hogy *minden pedagógus tudatosabban*, átgondoltabban foglalkozzon növendékei érdeklődésének felkeltésével, aktivitásuk fokozásával, tanulásuk, művelődésük motiválásával. Minden pedagógusnak, szülőnek *felelősséget* kell éreznie azért, hogy tanítványaiban, gyermekeiben rejlő potenciális energiát minél pontosabban feltárja és kihasználja, biztosítva ehhez a külső és belső motivációt.

A motiváció fogalma már régen szerepel az általános lélektanban. A fogalom egyetemesen és egyértelműen elfogadott meghatározása ennek ellenére még ma sem áll rendelkezésünkre. De a különböző vélemények egyben feltétlenül megegyeznek: a motiváció *belső késztetés, energetikai jelleggel* rendelkező tényező, amely tevékenységünk, magatartásunk irányításában résztvesz, és valamilyen tényleges szükségletünk kielégítésével függ össze. A vonatkozó szakirodalom kiemeli a motiváció *aktivizáló, energetizáló* jellegét. A motívum indítóok, ösztönzés, mely a tudatos vagy nem tudatos elvárásoknál egy célra való tekintettel a viselkedés mozgásba lendül.

A motivációt a személyiség mint pszichikus feszültséget éli át. A pszichikus feszültség feszültségélményt hoz létre. A személyiségformálás szempontjából lényeges kérdés, hogy az ember cselekvését nemcsak az aktuálisan jelentkező szükségletek motiválják, hanem szerepet kapnak tapasztalataink, ismereteink, érzelmeink, vágyaink, vagy – és ez nagyon fontos – a jövőre irányuló elképzeléseink, célkitűzéseink stb.

Az iskolai oktató-nevelő munka tervezése, szervezése szempontjából megemlítjük, hogy a tanulás motívumairól külön kell beszélni. A tanulás a tevékenység olyan formája, amelynek a megtanulás nemcsak eredménye, hanem célja is. A tanulás és motiválás elválaszthatatlan. A tanulás folyamatában sok motívum szerepel. A különböző fejlődési szakaszokban más és más motívumok ösztönzik a tanulókat arra, hogy aktívan vegyenek részt a tanulásban. (A problémát itt nem fejtjük ki, csak megjegyezzük, hogy az új nevelési-oktatási tervbe általános elvként került „A tanulás fogalmának tág értelmezése”, illetve az osztályfőnöki órák tervében a „Tanulás és munka”, mint önálló témakör szerepel.)

Az iskolai motiválás színvonalának emelése, a *motiváció elvének realizálása* érdekében fontos szem előtt tartanunk a következőket:

1. Tudatos személyiségfejlesztés csak az aktuális tanulói személyiség ismeretében lehetséges. A személyiség megismerésénél a viszonylag állandó, a magatartást és a cselekvést motiváló személyiségvonások megismerésére kell törekednünk. A személyiségfejlődésben az egyén tevékenységének fontos szerepe van, ezért kiindulásul a *tevékenység motívumait* kell megkeresnünk.

Az *értékes motívumokat erősíteni*ünk, az értékteleneket gyengíteniünk, illetve kiiktatnunk kell.

2. A tanulás, a *motiváció törvényeinek tudatosabb* érvényesítése, a tanulók sajátosságainak tárgyilagosabb megítélése az oktató-nevelő munka hatékonyságát fokozhatja.

3. A hatékony motiválás érdekében fokozottabban *együtt kell működni a szülőkkel*. Össze kell hangolni az otthoni környezet, a szülők elvárásait az iskoláéval. A pedagógusnak el kell érni, hogy a szülők a tanulást mint értéket fogadják el, ezzel ösztönözve gyermekeiket a tanulásra. Ahol szükséges, meg kell szervezni a szülők szemléletformálását.

4. A gyakorló pedagógus munkáját megkönnyíti, ha arra törekszik, hogy egy „motívumbankot” állítson össze. Számbaveszi a leglényegesebb, legjellemzőbb értékes

motívumokat, majd a „bankot” folyamatosan bővíti tapasztalatai, tantárgyainak sajátosságai alapján. Az összegyűjtött motívumok segíthetnek tanítványai életkori és egyéni sajátosságai figyelembevételével a legmegfelelőbb, „aktuális” motívum kiválasztásában, alkalmazásában; a tudatosság fokozásában. A motívumbank kidolgozását, elkészítését kívánjuk segíteni alábbi összeállításunkkal:

a) A *szociális motívumokban* az érzelem, a *másokkal* való jó *érzelmi kapcsolat*; a mások érzelmeivel való azonosulás vagy ennek vágya dominál. A kapcsolatteremtés, a kapcsolattartás motívumainak kialakulásakor számolnunk kell az egész környezet hatásával.

Szociális motívumok: pl. szülők szeretete, példája, szülők iránti hála, a szülő vágyaival való azonosulás; a pedagógus példaképként való követése, a tanár-diák viszony; a tanár mint modell; a társakkal való kapcsolat; a közös teljesítés; az osztálytársak véleménye; kontaktusigény; kapcsolatteremtés, kapcsolattartás igénye; a csoport, az osztály elvárásai, normái; igénysszint; csoportszint: versenyigény stb.

b) A *tárgyra irányulás* motívumainak lényege az önálló feladatmegközelítő aktivitás. Az aktivitás a tanuló tudatos tevékenységét követeli meg az ismeretek megszerzésében és gyakorlati alkalmazásában.

Fontosabb *megismerő, kutató* motívumok: pl. tudásvágy; a tananyag érdekessége, változatossága; a tökéletes megértés; a sikerélmény, dicséret, jutalom; a tanulás hasznosságának tudatosulása; a tanítás-tanulás megfelelő tempója; az ismeretek gyakorlati használata; a feladat újszerűsége; az oktatási módszerek (játékosság, kísérletezés, vita stb.) önellenőrzés igénye; eszménykép, példakép, ideál; érdeklődés; a cél világos ismerete; kíváncsiság stb.

c) A *normára irányulás* motívumai:

A normához alkalmazkodó magatartás egyrészt feltételezi az ismeretet, a társadalom értékeibe és normáiba való belátást, másrészt a jelentőség érzését (érték érzését). Ha a gyermek számára ezek az értékek létrejöttek, igyekszik, hogy megfeleljen azoknak a normáknak, amelyeket elvárnak tőle, tehát normatartásra törekszik.

A normára irányulás motívumai: a kollektíva normáihoz való igazodás, a társadalmilag értékes normáknak való megfelelés és az egyén önmagával szemben támasztott követelményei.

Leglényegesebbek: kötelességérzet; hazaszeretet; önbecsülés; önbizalom; önérvényesítés vágya; igénysszint; jutalom; becsvágy; lépéstartás, felzárkózás igénye; általános műveltség fokozásának igénye; a tanulás szükségességének felismerése; eszménykép, példakép, ideál; felkészülés a választott pályára; a jövőendő foglalkozás perspektívája stb.

A tanulói tevékenység motiválása természetesen nem az iskolai oktatás-nevelés valami külön, „új” feladata, hanem annak minden mozzanatát átszövi. Nem szűkíthetjük le az oktatási-nevelési folyamat egy szakaszára, egy-két tanév vagy egy-két nevelő feladatára. A folyamat hosszadalmas, és az egész tantestület, valamennyi nevelési ténnyező tervszerű, átgondolt, koordinált pedagógiai munkáját igényli. A fentiek alapján véleményünk szerint az iskola soha nem sürgette ilyen mértékben a gyermekben, a tanuló felnőttben meglevő, fellelhető motivációs források és lehetőségek feltárását és ezek bekapcsolását az oktatási-nevelési folyamatba, a „*motivációval bántni tudást*”.

AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA A MOTIVÁCIÓ IRODALMÁBÓL

1. *Ács Józsefné*: Tanulási motívumok vizsgálata. Baranyai Művelődés, 1973:3. 28–34. old.
2. *Boksa József*: Az érdeklődés mint motivációs tényező a tanítási órák tervezésében. Embernevelés 3. (Szerk.: Molnár Ernő–Szilágyi Imre.) Győr, 1966.

3. *Banó István*: Az orosz nyelvoktatás motivációs bázisának fejlesztése. *Pedagógiai Szemle*, 1975:7–8. 621–627. old.
4. *Barkóczi Ilona*: A 10–14 éves gyermek megismerésének és nevelésének pszichológiai alapjai. A motiváció fejlődése. Nevelőmunka az általános iskola 5–8. osztályaiban. (Szerk.: dr. Pataki Ferenc, Tóth László és dr. Hunyadi Györgyné.) Tankönyvkiadó, Bp., 1969. 13–57. old.
5. *Dobcsányi Ferencné*: A tanulás eredményességét befolyásoló tényezők, módszerek, eljárások a napközi otthonban. *Módszertani Közlemények*, 1977:3. 165–171. old.
6. *Konrád Lászlóné*: Hogyan ösztönzöm tanulóimat önálló olvasásra. *Módszertani Közlemények*, 1977:5. 309–311. old.
7. *Dr. Kozéki Béla*: Motiválás és motiváció. Tankönyvkiadó, Bp., 1975.
8. *Lukács Tiborné*: Aktivitás, motivációs munka az ének-zene tanításban. *Módszertani Közlemények*, 1977:5. 311–314. old.
9. *Mezei József*: Motiváció az ének-zene órán. *Ének-zene Tanítás*, 1965:2. 1962–1969. old.
10. *Nagy Istvánné*: A motiváció jelentősége a számonkérésben. *Földrajz Tanítása*, 1966:1. 10–13. old.
11. *Réthy Endréné*: A tanítási-tanulási folyamat motivációs lehetőségeinek vizsgálata egy tantárgyi téma feldolgozása során. *Magyar Pedagógia*, 1974:1.
12. *Surányi Gábor*: A tanulás indítékai az általános iskola 3–8. osztályaiban. *Pszichológiai Tanulmányok II.*, Akadémiai Kiadó, Bp.
13. *Szigeti Lajosné*: A motiváció szerepe és jelentősége az általános iskolás korú tanulók testnevelésében és sporttevékenységében. Az eredményesebb nevelésért c. kötet (Szerk.: Erhardt Imre) *Pedagógiai kiskönyvtár 4.*, Pécs, 1974.
14. *Veszprémi László*: Az iskolai siker és kudarc hatása különös tekintettel a gyenge tanulókra. *Magyar Pedagógia*, 1967:2–3.
15. *Vidéki Mátyás*: A tanulók motiválása önálló munkára. *Módszertani Közlemények*, 1976:2. 122–124. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. I. kötet. 1978.
2. *Farkas Katalin*: A tanulásmotívumok vizsgálatának néhány kérdése. Kézirat, 1977.

*Minden kedves Olvasónknak és Munkatársunknak
eredményekben gazdag új esztendőt kíván*

a Szerkesztőség